

ŚWIATOWIT

POŚWIĘCONY ARCHEOLOGII PRZEDDZIEJOWEJ

I BADANIOM

pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej

WYDAWANY STARANIEM

ERAZMA MAJEWSKIEGO.

37 ilustracyi w tekście i XI tablic).

WARSZAWA.

Skład Główny w Księgarni E. Wendego i S-ki, Krak.-Przedmieście № 9.

—
1899.

H. Stogowski

SPIS RZECZY.

	<i>Str.</i>
Słowo wstępne	I
CZĘŚĆ PIERWSZA. Badania oryginalne.	
Jaskinie okolic Ojcowa pod względem topograficznym, opisał St. J. Czarnowski	1
Grociki dłutowate polskie do strzał przedhistorycznych, przez Erazma Majewskiego	13
Kurhany kamienne w pow. Lidzkim (gub. Wileńska), opisał Wandalin Szukiewicz	32
Zabytki przeddziejowe w Jastrzębcu (pow. Stopnicki), napisał Erazm Majewski	38
Zabytki przeddziejowe w Żernikach Dolnych, w powiecie Stopnickim, opisał Erazm Majewski	52
Sprawozdanie z wycieczek archeologicznych w Kieleckiem w r. 1897, przez Erazma Majewskiego	62
Wykopaliska w Horodnicy na Pokuciu, przez Zygmunta Glogera	67
Toporki rogowy i kamienny ze wsi Borowe na Kurpiach, przez E. Majewskiego	69
Przedmioty brązowe, znalezione nad Niemnem i Merezanką, napisał Wandalin Szukiewicz	70
Prośba, przez Erazma Majewskiego	75
CZĘŚĆ DRUGA. Przegląd archeologiczny.	
Odkrycia archeologiczne, dokonane w Prusiech Wschodnich i Zachodnich w ciągu dwulecia 1895 i 1896, napisał E. Majewski	79
Wiek miedziany w Chaldei i zagadka brązu, przez E. M.	83
Rozbiór chemiczny bronzów przeddziejowych zachodnio-pruskich, przez Ottona Helma.	87
O właściwej metodzie badania starożytności słowiańskich, przez E. Majewskiego	92
Kilka wiadomości o wykopaliskach, przez Hieronima Łopacińskiego	99
Nóż sybirski, szkic Wacława Sieroszewskiego	105
Biblioteka badacza starożytności przeddziejowych, przez Erazma Majewskiego	112

ROZBIORY i SPRAWOZDANIA.

	<i>Str.</i>
Bogusławski W.: Dzieje Słowiańszczyzny (Erazm Majewski)	118
Hoernes M. dr.: Dzieje pierwotne sztuki plastycznej w Europie (Salomon Reinach)	124
Piekosiński Fr. dr.: Ludność wieśniacza w dobie Piastowskiej (E. Majewski)	128
Antonowicz W. prof.: Mapa archeologiczna gub. Kijowskiej (Ksawery Chamiec)	135
Penka Karol: Zur Paläoethnologie Mittel- und Südeuropas (E. Majewski) .	146
Turner W.: Early Man in Scotland (N.)	149
Niederle Lubor dr.: O povodu Slovanu (B. W. Kor.)	150
Karłowicz J. dr.: Gwara Kaszubska (M.)	153

Z MUZEÓW.

Wykaz muzeów archeologicznych w Niemczech, Francyi i Szwajcaryi . .	155
Muzeum archeologiczne w Wilnie	157
Tak się rozpraszają zabytki krajowe	159
Nowe muzeum w Magdeburgu. — Popielnice twarzowe. — Z Kalisza. — Nowe stacye krzemienne	160
Sprawa muzeum miejskiego w Warszawie (B. W. Kor.)	163
Prawo i rozporządzenia, dotyczące wykopalisk (Szczęsny Jastrzębowski) .	171

DROBNE WIADOMOŚCI.

Podział czasów przeddziejowych w Skandynawii. — Chronologia epoki bronz. w Bawaryi. — Próba chronologii Rosyi południowej. — Napoje fermentowane. — Monety arabskie nad Wisłą. — Odkrycia w Schwei- zersbildzie	173
Bibliografia archeologii przeddziejowej polskiej, zebrał Szczęsny Ja- strzębowski	177
Literatura. Ważniejsze prace z ostatniego dwulecia	196
Skorowidz treści tomu I-go oraz spis autorów, wymienionych w tomie I-m	205

RUCH NAUKOWY.

ODKRYCIA ARCHEOLOGICZNE

dokonane w Prusach wschodnich i zachodnich w ciągu dwulecia 1895 i 1896-go.

Zebrał z literatury niemieckiej i zestawił

E. M.

Angerapp, pow. darkiański Pr. wsch.

Budowle palowe z epoki po-kamiennej. — Młot rogowy, dłuto kamiennie.

Heydeck. Sitzber. Prussia. s. 164—165.

Bartoszów las (Fersenau) p. kościerski Pr. zachod.

Groby skrzynkowe z popielnicami. Przedmioty brązowe.

Conwentz. Ber. westpr. Mus. str. 37.

Bagard (Baumgart. b. Christburg) Pr. zach.

Łódka żaglowa z epoki północno-arabskiej (według klasyfik. Lissauera).

Conwentz. Ber. westpr. Mus. str. 45, 49—53 z rycin.

Będargowo (Bendargau) wś. pow. wejherowski.

Wał podwójny.

Treichel. Verh. Berl. Ges. Anthr. H. 5, str. 376—9, z planem.

Błonowo małe (Klein Blumenau) pow. fyszhuski Pr. wsch.

Nowe wykopaliska na cmentarzysku z 2—3 wieku po Chr. Popielnice z przystawkami, także z żelaznymi wyrobami oraz bez nich. Grób konia (11—12 wiek po Chr.).

Hollack Sitzgsb. Prussia, str. 111, 114.

Cieple (Warmhof) p. kwidzyński Pr. zach.

Cmentarzysko mieszane ze starszej epoki żelaznej. Groby żarowe z rozmaitemi dodatkami brązowymi, jamy ze spaleniskiem (Brandgruben) z dodatkami przedmiotów brązowych i żelaznych. Ciężarki do wrzecion, grzebienie kościane, paciorki szklane i emaliowane; groby ze szkieletami z dodatkami z przedm. żelaznych, brązowych, srebrnych i złotych.

Kumm-Conwentz. Ber. westpr. Mus. str. 44, z rycinami.

Czarnik (Scharnick, b. Seeburg) Pr. wsch.

Kurhany z pokładem kamiennym, t. j. skrzynkowe (ganggrab.), popielnice, przystawki.

Lenke. K. B. d. Gesell. Anthr. N. 5. 6.

Czutellen, p. kłajpedzki Pr. wsch.

Groby ze szkieletami, resztki trumien, obrączka metalowa i t. d.

Hollack. Sitzungsber. Prussia str. 125.

Czyste małe (Klein Czyste) p. chełmiński Pr. zach.

Popielnica o czterech nóżkach i inne popielnice z grobu skrzynkowego

Conw. Ber. westpr. Mus. str. 42, z rysunkami.

Frombork (Frauenburg) m-to w pow. braniewskim Pr. wsch.

Statek wodny Wilkingów.

Pohl, Bötticher. K. B. Gesamtver. № 6, 7.

Gablauken, p. morąski Pr. wsch.

Groby skrzynkowe, skorupy z różnemi ozdobami, kurhany.

E. Lemke. Nachr. 2 s. 17 z rysunkami skorup.

Gapowo (Gapowo) p. kartuski Pr. zach.

Kurhany z ep. brązowej starszej. Grób skrzynkowy na szczycie jdne go kopca. Olbrzymia popielnica z kośćmi, pierścieni i zausznice.

(Lakowitz) Conwents. Berl. westpr. Mus., str. 35.

Lakowitz. K. B. d. Ges. Anthr. Nr. 8, str. 64—65.

Gross-Steegen, p. iławkowski Pr. wsch.

Grób skrzynkowy z 14-ma popielnicami.

Bezenberger. Sitzungsber. Prussia, s. 106.

Gruczno (Grutschno) p. świecki i **Topolno**.

Cmentarzyska. Groby słowiańskie, jakoby z wieku VIII—XII po Cl Szkielety. Czaszki, zausznice, pierścienie z blachy brązowej, pieścić srebrny z krzyżem i ozdobami, brakteat, rękojeść sztyletu brązowego ozdobiana ornamentami z trójkątów, paciorki i t. d. Liczba bardzo zabytki. Popielnice kloszowe, brązowe ze spalonemi kośćmi

Anger. Nachr. Z. 5, str. 77—80, z rycinami.

Kaczki wielkie (Gross-Katz) p. wejherowski Pr. zach.

Skład brązowy, z epoki wpływów rzymskich.

Conwents. Ber. west. Mus., str. 42—3, z rys.

Kaldus (Kaldus) wś, pow. chełmiński Pr. zach.

Skorupy ozdobiane i wypełnione białą masą, wyroby brązowe, z pinka brązowa z ep. La Tène. Cmentarzysko z epoki północno-arskiej.

Conwents. (Von Haken i Düttbrenner). Ber. westpr. Mus. s. 34, 39. 41—42, 4

Karnitten, pow. morąski Pr. wsch.

Groby skrzynkowe, kopce, groby kamienne, liczne skorupy z ozdobami: odciski palców, pionowe kreski i odciski innego typu, popielnice paciorki i t. d.—Kurhany w wielu miejscach noszą tutaj miano „czubatka“, np. „czubatka szwedzka“ lub t. p.

Kerpen, pow. morąski Pr. wsch.

Groby skrzynkowe, kopce, groby kamienne, liczne skorupy z ozdobami

mi, odciski palców, pionowe kreski i odciski innego typu, popielnice, paciorki i t. d.— Kurhany w wielu miejscach noszą tutaj miano „czubatka“, np. „czubatka szwedzka“ lub t. p.

E. Lemke. Nachr. Z. 2, s. 17, z rysunk. skorup.

Leobór (Leohain) pow. wejherowski Pr. zach.

Groby kamienne, „kopce“ czyli „grube“ w mowie miejscowej.

Treichel. Verh. Berl. Ges. Anthr. Z. 5, str. 374—76, z rycin.

Lipicz (Gute Herberge) pow. gdański Pr. zach.

Popielnice twarzone z kośćmi. Drut brązowy i paciorki szklane z grobu kamiennego skrzynkowego.

Conw. Ber. westpr. Mus. str. 37.

Łęcze (Lenzen) pow. elbląski.

Cmentarzysko przedh.

Dorr. K. B. d. Ges. Anthr. Nr 8. str. 65—66.

Mitteldorff, p. morąski Pr. wsch.

Groby skrzynkowe, kopce, groby kamienne, liczne skorupy z ozdoba-
mi, odciski palców, pionowe kreski i odciski innego typu, popielnice,
paciorki i t. d.

Nidden, p. kłajpedzki Pr. wsch.

Znaleziska nowe z epoki kamiennej.

S. I. Kurische Nehrung.

Nowy dwór (Viehof) p. grudziądzki Pr. wsch.

Dalsze badania cmentarzyska mieszanego peryodycznego. Oryginalne żelazne, przybory na konia, uzdy, sprzączki brązowe, guz brązowy, skorupy z popielnic, pochodzących z XI lub XII w. po Chr.

Hollack. Sitzber. Prussia. Str. 114, z rycinami.

Nowe miasto (Neustadt) p. wejherowski Pr. zach.

Kurhany z epoki rzymskiej, okucia brązowe, kość skroniowa z za-
uszną z ołowiu, resztki skóry.

Pęslawice (Prenzlawitz) pow. grudziądzki Pr. zach.

Skład brązowy (rogi do picia i t. d.).

Conwentz. Ber. westpr. Mus. str. 34—42 z rycinami.

Pętkowice (Pentkowitz) p. Nowe Miasto.

Pietrzykówka (Klein-Peterkau) pow. człuchowski Pr. zach.

Grodzisko na wyspie na jeziorze (Deepersee). Skorupy od naczyń gli-
nianych, kawałek żelaza, pale dębowe.

Conw. Ber. westpr. Mus. Str. 49.

Rominty (Rominten) p. gołdabski Pr. wsch.

Cmentarzysko. Groby żarowe i ze szkieletami z epoki La Tène. Po-
pielnice, przedmioty brązowe i żelazne.

Bezenberger Sitzber. Prussia, str. 35—56, z tablicami, rycinami i planem.

Rucewo (Rutzau) pow. rucki Pr. zach.

Nowe wykopaliska ze śmietników z epoki kamiennej.

Conwentz. Ber. westpr. Mus., str. 32.

Rudau, p. rybacki Pr. wsch.

Kurhan, skorupy typu słowiańskiego, kości i wiele innych.

Bezenberger. Sitz. Prussia, str. 172.

Rybinko (Rybieńka) p. wejherowski Pr. zach.

Groby skrzynkowe z popielnicami twarzowemi.

Troyka—Conw. Ber. westp. M., str. 37 z ryc.

Rytel (Rittel) p. chojnicki.

Grób z epoki rzymskiej (?) z popielnicami oraz dodatkami brązowemi.

Conwentz. Ber. westpr. M., str. 43—44.

(Ossowski pisze o cmentarzysku z tej miejscowości).

Sampol (Sampohl) p. człuchowski Pr. zach.

Grób jakoby z ep. rzyms. Szkielet, paciorki szklane z emalii i bursztynu, zapinki (fibule) połączone i sprzączki.

Conwentz. Ber. westp. M., str. 43.

Sakuten, p. kłajpedzki, p. *Czutellen*.

Schönfeld pod Libau.

Groby skrzynkowe, szkielety, popielnice, popioły, przedmioty różne.

Schuckert. Jahrb. d. hist. Ges. Bromb. 95 r. str. 51.

Środa (Schroda) miasto, p. *Węgierskie*.

Starygród czyli **Starogard Szlachecki** (Adlig Stargard).

Groby skrzynkowe z popielnicami twarzowemi i inne popielnice oraz naczynia gliniane.

Wültz—Conw. Ber. westpr. Mus., str. 38, rycin.

Stężyca (Stendsitz) pow. kartuski Pr. zach.

Kurhany ze starszej epoki brązowej, skorupy gliniane, resztki kości, naramienniki i bransoleta brązowa.

(*Lakowicz*) *Conwentz.* Ber. westpr. Mus., s. 34, z rycin.

Sulice albo **Sulicice** (Sulitz) p. pucki na Kaszubach.

Popielnice twarzowe, naczynia gliniane (Deckelgefaesse), małe kółka pierścieniowe z drutu brązowego z grobu kamiennego skrzynkowego (Twarz popielnicy składa się tylko z nosa i uszów).

Götze, Nachr. Z. 5, str. 74.

Tharau, p. prusko-łławski Pr. wsch.

Popielnice, kości i szczątki brązów z młodszej epoki brązowej.

Czihak. Sitzgber. Prussia, str. 105—106.

Węgierskie, pod Środą — Poznańskie.

Czaszki prawdopodobnie, według Virchowa, słowiańskie.

Köhler, *Virchow.* Verh. berl. Ges. Anthr. H. 6, s. 591.

Hacksilberfund *Heinemann,* Zur Hist. Ges. Posen, rocz. 10 s. 303.

Więcbork (Vandsburg) p. złotowski Pr. zach.

Naczynia gliniane z ep. kamiennej, z ornamentem sznurkowym *).

Conventz. Ber. westp. Mus., s. 33 z ryc.

Wilkieten, p. kląjpedzki Pr. wsch.

Cmentarzysko z przedmiotami żelaznymi i bronzowemi.

Hollack. Sitzber. Prussia, s. 123.

Zakrzewko (Zakrzewke) pow. złotowski Pr. zach.

Popielnica twarzowa z różnemi ozdobami, wypełnionemi białą masą.

Conventz. Ber. w-pr. Mus., str. 39 z ryc.

Żabno (Saaben) pow. starogardzki Pr. zach.

Grób skrzynkowy kamienny z popielnicami i popiołami. Szczątki obrządek bronzowych, paciorki szklane i t. d.

Conventz. Ber. w-pr. Mus., str. 38.

WIEK MIEDZIANY W CHALDEI

i zagadka bronzu.

Nowe horyzonty otwiera badaczom zamierzchłej przeszłości chemia. Odkąd stanęła do pomocy archeologii, zapala ona jasną pochodnię tam, gdzie środki dotychczasowe okazują się bezsilnemi, gdzie przy największej przenikliwości nic już więcej nie można rozpoznać. Tu chemia nawiązuje wątek dalszych, głębszych badań.

Świeżo taki jasny promień na zagadki przeszłości historycznej, współczesnej z przeddziejową dołą Europą, rzucił dobrze już zasłużony w archeologii, znakomity chemik *M. Berthelot*. Komunikat jego: „*Wiek miedziany w Chaldei*“ (L'age de cuivre en Chaldée), drukowany w *Comptes rendus de l'Acad. des Sciences*, jest krótki. Podaję go w przekładzie.

„Odkrycia, dokonywane od lat kilkunastu przez p. de Sarzec, zapoznały nas z pomnikami bardzo głębokiej starożytności. Sięgają one czasów pierwocin cywilizacyi, t. j. 5-go lub 6-go tysiąclecia wstecz. Zdobyto tutaj między innymi broń, ozdoby i narzędzia, rzucające nowe światło na pierwo-

*) Stary zamek więcborski, po którym niema śladów, stał na ostrowiu, na miejscu zwanem dotąd „Zameczysko“.